

РОЗДІЛ 2

ФУНКЦІОНАЛЬНА СЕМАНТИКА ЛЕКСИЧНИХ І ГРАМАТИЧНИХ ОДИНИЦЬ

УДК 811.134.2'36

РЕПРЕЗЕНТАТИВНА ТА СИТУАТИВНА ПАРАДИГМА ФОРМ ІСПАНСЬКОГО ДІЄСЛОВА

Гончаренко О.М., к. філол. н., доцент,
доцент кафедри німецької та романської філології
Херсонський державний університет

Стаття присвячується дослідженню конотативних значень форм іспанського дієслова в різних мовленнєвих ситуаціях, його репрезентативної та ситуативної парадигми. Для практичного оволодіння іноземною мовою важливою умовою є ознайомлення з функціонуванням мовних одиниць у різних сферах мовленнєвого спілкування, тобто необхідним є функціональний підхід до вивчення іноземної мови, котрий допомагає розкрити як безпосередні зв'язки мови та суспільства, так і структуру мови та мовлення, виявити внутрішньосистемну дистрибуцію мовних засобів, виявити специфіку їх стильової реалізації.

Ключові слова: конотативне значення, ситуативно-мовленнєва граматики, репрезентативна та ситуативна парадигма.

Статья посвящается исследованию коннотативных значений форм испанского глагола в различных речевых ситуациях, его репрезентативной и ситуативной парадигм. Для практического овладения иностранным языком непременным условием является постижение функционирования языковых единиц в различных сферах речевого общения. Функциональный подход к языку помогает раскрыть непосредственные связи языка и общества, структуру языка и речи, выявить внутрисистемную дистрибуцию языковых средств, обнаружить специфику их стилистической реализации.

Ключевые слова: коннотативное значение, ситуативно-речевая грамматика, репрезентативная и ситуативная парадигма.

Гончаренко О.М. REPRESENTATIVE AND OPPORTUNISTIC PARADIGM OF THE FORMS OF A SPANISH VERB

The research focuses on the studying of connotative meanings of the forms of a Spanish verb in various spheres of communicative situation, its representative and opportunistic paradigm. For the practical mastery of a foreign language, an indispensable condition is the comprehension of the functioning of linguistic units in various spheres of verbal communication. The functional approach to language helps to reveal the direct connections of language and society, the structure of language and speech, to reveal the intrasystem distribution of language facilities, to find out the specificity of their stylistic implementation. Time forms of verbs of the Spanish language have a large variety of semantic meanings. On the basis of the situational-speech functions of the time forms of the verb there are two paradigms: representative and situational. A representative paradigm indicates the time of speech implementation. Representative paradigm of time forms is represented mainly by the verbs of speaking and perception. The main forms of the representative paradigm are Presente and Pretérito Indefinido of the Indicative Mood. The situational paradigm reflects the timeliness of the events in question, from the moment of speech, and timeless, beyond the situational meaning, which is not related to a specific speech situation. In a situational paradigm, according to the two principal times of a representative paradigm, two subgroups differ: the first reflects the direct correspondence with the moment of the speech, and its principal form is the Presente of the Indicative Mood. The main form of the second subgroup of the time forms of the situational paradigm is the Pretérito Indefinido of the Indicative Mood.

The extreme polysemanticism of the forms of the Spanish verb has a significant influence on the development of broad variational relationships with verbal constructions. The question of the basic values and the number of additional values of times in contemporary Spanish is unresolved and controversial.

Key words: connotative meaning, situational grammar, representative and opportunistic paradigm.

Знання нормативної граматики необхідні для побудови мовлення без граматичних помилок. Знання правил ситуативно-мовленнєвої граматики необхідні для того, щоб уміти добирати граматичні форми та їх значення відповідно до ситуації, у якій відбувається спілкування. Усе

це свідчить про актуальність вибору теми. **Метою** статті є аналіз репрезентативної та ситуативної парадигми часових форм іспанського дієслова. Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання: дослідити питання про основні та супутні значення форм іспанського

дієслова та проаналізувати їх використання в сучасній іспанській мові.

Серед усіх мовознавчих термінів конотація є власне стилістичним терміном. Він походить від латинського «*connotatio*», що означає «маю додаткове значення». У широкому розумінні конотація є конотативною інформацією, паралельною й додатковою до денотативно-десигнативної (предметно-понятійної), яка надає мовній одиниці можливість виконувати експресивну функцію [1, с. 27].

Часові форми дієслів іспанської мови мають великий об'єм семантичних значень. На позачасове значення форм іспанського дієслова вказують зарубіжні та вітчизняні іспаністи (Hernández Alonso C., Molho, C.I. Каноніч, Н.М. Фірсова тощо).

На основі ситуативно-мовленнєвих функцій часових форм дієслова виникають дві парадигми: репрезентативна та ситуативна. С.І. Каноніч використовує термін «подієва парадигма» [2, с. 65]. Проте нам видається доцільним термін «ситуативна парадигма», оскільки саме в мовленнєвій ситуації розкривається те чи інше супутнє значення певної форми дієслова.

Репрезентативна парадигма вказує на час реалізації мовлення, наприклад:

«*Andrés dice que hoy hace frío*». – «Андрій каже, що сьогодні холодно».

Ситуативна парадигма відображає таке:

а) часову відповідність подій, про які йдеться, із моменту мовлення, наприклад: «*Yo estudiaba porque tenía que sostener a mi madre y los estudios de mi hermano. Quería ver despejado el porvenir. Quería ganar dinero "honesta y sencillamente", como tú dices*» (Alfonso Sastre). – «Я навчався, оскільки мав підтримувати матір та сплачувати за навчання брата. Я хотів побачити світле майбутнє. Я хотів заробляти на життя «чесно й просто», як ти кажеш»;

б) позачасове, позаситуативне значення, що не пов'язане з конкретною мовленнєвою ситуацією, наприклад:

«*En el metro se prohíbe fumar*». – «У метро заборонено курити».

«*Quien no se arriesga, no pasa la mar*». – «Ризик – благородна справа».

Репрезентативна парадигма належить до внутрішньої, ситуативна – до зовнішньої чи внутрішньої семантизації дієслів.

Основними формами репрезентативної парадигми є *Presente* та *Pretérito Indefinido* дійсного способу. Репрезентативна парадигма часових форм представлена в основному дієсловами: говоріння (*decir, comunicar, preguntar, contestar, replicar, anunciar, avisar, informar*) і сприйняття (*oír, escuchar, leer, comprender*). У ситуативній парадигмі розрізняються, відповідно до двох

основних часів репрезентативної парадигми, дві підгрупи: перша відображає безпосередню відповідність до моменту мовлення, її основною формою є *Presente* дійсного способу; основною формою другої підгрупи часових форм ситуативної парадигми є *Pretérito Indefinido* дійсного способу.

У першій підгрупі навколо *Presente* групуються такі дієслівні форми: *Futuro Simple, Futuro Compuesto, Futuro Próximo, Pretérito Perfecto* дійсного способу та *Presente* й *Pretérito Perfecto* умовного способу, а також наказовий спосіб.

У другій підгрупі ситуативної парадигми навколо *Pretérito Indefinido* групуються *Pretérito Imperfecto, Pretérito Pluscuamperfecto, Pretérito Anterior* дійсного способу, *Potencial Simple, Potencial Compuesto* та *Pretérito Imperfecto, Pretérito Pluscuamperfecto* умовного способу.

Ситуативна парадигма часових форм у такому складі характерна для діалогічних текстів і таких текстів масової комунікації, як матеріали преси, радіо та телебачення. Склад ситуативної парадигми звужується в текстах ділової документації та в наукових текстах, де рідко застосовується *Futuro Próximo, Pretérito Pluscuamperfecto, Pretérito Anterior*, наказовий спосіб. Атемпоральне значення характерне для наукових, законодавчих текстів, для текстів прислів'їв, приказок, написів під картинками й т. п.

Форма, що входить до складу парадигми, у своєму значенні відображає специфіку складу парадигми. Так, теперішній час, що входить до складу вказаних вище парадигм, у кожній із них має значення, що відповідає значенню решти всіх часових форм, що входять до цієї парадигми. У ситуативній парадигмі теперішній час пов'язаний із найбільшою кількістю часів і наділений різноманітними варіантами значення.

Одна й та сама форма часу в різних соціальних типах тексту має різні набори значень. Системний парадигматичний характер набору значень, притаманний одному соціальному типу тексту, проявляється в єдиному інваріантному додатковому значенні, супутньому кожному семантичному варіанту. У цьому додатковому значенні відображена потенціальна можливість теперішнього часу мати сім значень у діалоговому тексті й тільки одне – у законодавчих документах, а саме значення, відокремлене від конкретного періоду часу, дійсне для будь-якого періоду часу, позаситуативне, позачасове. Його конотативною текстуальною ознакою є однозначність, сполучуваність з іншими часами.

«*El Gobierno dirige la política interior y exterior, la Administración civil y militar y la defensa del Estado. Ejerce la función ejecutiva*

y la potestad reglamentaria de acuerdo con la Constitución y las leyes». – «Уряд відповідальний за внутрішню та зовнішню політику, цивільну й військову адміністрацію й оборону держави. Здійснює виконавчу та регламентну функцію згідно з Конституцією та законами» (стаття 97, Конституція Іспанії, 1978 р.).

Розглянемо інший приклад. Pretérito Indefinido в історичних трактатах позначає дії будь-якої тривалості, період протікання яких указаний.

«*La dominación árabe en la Península Ibérica duró casi ocho siglos*». – «Арабське панування на Піренейському півострові тривало майже вісім віків».

Окрім того, в історичних трактатах Pretérito Indefinido може також означати минулу дію, яка повторювалася протягом певного періоду у минулому [3, с.17].

«*El mismo imperio de la legalidad duró muy poco en cada ocasión y el poder político se encontró muy a menudo en manos de despóticas dinastías y de tiránicos gobiernos individualistas*» (Roque Daltón). – «У кожному з випадків сама імперія існувала недовго, і політична влада доволі часто опинялася в руках деспотичних династій чи в руках тиранів».

У текстах другого ситуативного типу в подібних випадках уживається Pretérito Imperfecto, якщо період дії не уточнюється, наприклад:

«*Los cristianos llevaban la lucha contra los musulmanes*». – «Християни вели боротьбу з мусульманами».

Репрезентативна та ситуативна парадигми розрізняються між собою не тільки кількістю складових частин часових форм, але й додатковим становим, видовим і модальним відтінком, а також зв'язком із категорією особи й числа.

За зовнішньої семантизації членам часової парадигми внаслідок їхньої відстороненості від конкретного моменту притаманний відтінок незавершеної дії. При цьому часові форми значно бідніші модальними відтінками, ніж за внутрішньої семантизації, оскільки вони позбавлені емоційної забарвленості. Емоційна забарвленість виникає під час відображення в тексті безпосередніх виробників комунікації, а саме адресанта й адресата мовлення, їхніх емоцій і волевиявлення.

За зовнішньої семантизації найбільш часто трапляються форми 3-ї особи, що також указує на значення, відсторонене від конкретної мовленнєвої ситуації. Форми 1-ї та 2-ї особи представляють безпосередніх учасників комунікації, які обмінюються інформацією та користуються різноманітною системою засобів емоційної забарвленості мови [2, с. 68].

У ситуативній часовій парадигмі за внутрішньої семантизації майбутні часи можуть мати особливе додаткове модально-часове значення. Коли вони позначають припущення, їхнє часове значення зміщується: Futuro Simple означає теперішню дію, а Futuro Compuesto – завершену минулу. Наприклад:

«¿Quién será a esta hora? – Será el cartero». – «Хто б це міг бути о цій порі? – Імовірно, це поштар».

«¿Quién ha traído esta carta? – La habrá traído el cartero». – «Хто приніс цей лист? – Імовірно, його приніс поштар».

Ситуативна часова парадигма за внутрішньої семантизації містить у своєму складі час зі спонукальною модальністю. Слід зазначити, що в іспанській мові формі теперішнього часу притаманна також широта вираження модальних значень: окрім модальності дійсності, у певних контекстуальних умовах нею може передаватися також спонукальна модальність і модальність недійсності [4, с. 114]. Спонукальна модальність легко піддається емоційному забарвленню. Джерелом емоційного забарвлення може слугувати будь-який показник зв'язку висловлювання з моментом мовлення.

Надзвичайний полісемантизм форм іспанського дієслова має значний вплив на розвиток широких синонімічних (варіативних) зв'язків із дієслівними конструкціями. Питання про основні значення та кількість додаткових значень часів у сучасній іспанській мові є невирішеним і спірним. Також немає одностайності в термінологічному визначенні самих часових значень. Науковці, що досліджують це явище, використовують різні терміни для позначення одного й того самого наукового об'єкта, у низці випадків в один і той самий термін вкладаються різні поняття.

Таким чином, різноманіття значень, що передаються часовими формами іспанського дієслова, мають перспективу для подальшого вивчення, а матеріали статті стануть у нагоді студентам під час вивчення курсу стилістики та практичної граматики іспанської мови, а також усім бажаючим удосконалювати свої знання з іспанської мови.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови. Київ: Вища школа, 2005. 462 с.
2. Канонич С.И. Ситуативно-речевая грамматика испанского языка. М.: Международные отношения, 1979. 208 с.
3. Гончаренко О.М., Глушук-Олея Г.І., Федоров О.В. Дійсний спiсiб в iспанській мові: вживання часів та їх узгодження. Херсон: ЛТ – Офіс, 2012. 100 с.
4. Фирсова Н.М. Грамматическая стилистика современного испанского языка. М.: Изд-во РУДН, 2002. 352 с.